

GEORGE ORWELL

Edebiyat
Üzerine

Çeviri: SUAT ERTÜZÜN

♥ can
modern

GEORGE ORWELL
EDEBİYAT
ÜZERİNE

Can Modern

Edebiyat Üzerine, George Orwell

İngilizce aslından çeviren: Suat Ertüzün

On Literature

İlk (bu çeviriye kaynak alınan) basım: *The Collected Non-Fiction*, Penguin Books, 2017.

© 2022, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2022, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Burçin Gönül

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Dizi ve sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: Bilal Sarıteke

Baskı ve cilt: İMAK Basım Yayın Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi

Akçaburgaz Mah. 137. Sokak No: 12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-5623-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750756238

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

GEORGE ORWELL
EDEBİYAT
ÜZERİNE

DENEME

İngilizce aslından çeviren

Suat Ertüzün

♥can

George Orwell'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, 1984

Hayvan Çiftliği, 2001

Burma Günleri, 2004

Aspidistra, 2005

Paris ve Londra'da Beş Parasız, 2015

Boğulmamak İçin, 2015

Wigan İskelesi Yolu, 2016

Papazın Kızı, 2017

Bir İdam, 2021

Selam Olsun Katalonya'ya, 2021

GEORGE ORWELL, 1903'te Hindistan'ın Bengal eyaletinin Montihari kentinde doğdu. Ailesiyle birlikte İngiltere'ye döndükten sonra, öğrenimini Eton College'da tamamladı. Gerçek adı Eric Arthur olan Orwell, 1922-1927 yılları arasında Hindistan İmparatorluk Polisi'nde görev yaptı. Ancak imparatorluk yönetiminin içyüzünü görünce istifa etti. 1950'de yayımladığı *Shooting an Elephant* (Bir Fili Vurmak) adlı kitabı, sömürge memurlarının davranışlarını eleştiren makalelerin derlemesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yazdığı *Hayvan Çiftliği*, Stalin rejimine karşı sert bir taşlamadır. Orwell'in en çok tanınan yapıtlarından *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, bilimkurgu türünün klasik örneklerinden biri olmanın yanı sıra, modern dünyayı protesto eden bir romandır. *Burma Günleri* ise, Orwell'in Burma'daki (bugünkü Myanmar) İngiliz sömürgeciliğini dile getirdiği ilk kitabıdır. Orwell 1950'de Londra'da öldü.

SUAT ERTÜZÜN, 1971'de Hollanda'da doğdu. İlkokulu Hollanda'da, ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudu. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü 1996'da bitirdi. Bir süre bankacılık ve turizm sektöründe çalıştıktan sonra çevirmenlik yapmaya başladı. Oscar Wilde, Kiran Desai, J.M. Coetzee, Rudolfo Anaya, Julia Glass, John Hughes, Sybille Bedford, John Banville, Patricia Highsmith, Stephen Greenblatt, Aimee Bender, V.S. Naipaul gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

John Galsworthy	11
G.K. Chesterton'ın <i>Charles Dickens'in Yapıtları</i> <i>Hakkında Eleştiriler ve Görüşler'i Üstüne Bir</i> Değerlendirme	19
Rudyard Kipling	23
Roman Savunması	27
Philip Henderson'ın <i>Günümüzde Roman'ı Üstüne</i> Bir Değerlendirme	37
F.C. Green'in <i>Stendhal'ı Üstüne Bir Değerlendirme</i>	41
Yeni Sözcükler	47
Arthur Koestler'in <i>Gün Ortasında Karanlık'ı Üstüne</i> Bir Değerlendirme	61
Topyekûn Savaşta İngiliz Edebiyatı	65
Edebiyat ve Sol	73
Sosyalistler Mutlu Olabilir mi?	79
"Dilediğim Gibi", 15	89
"Dilediğim Gibi", 23	95
Kitaplar Çok Mu Pahalı?	99
İstiridyeler ve Kahverengi Bira	105
Halldór Laxness'in <i>Özgür İnsanlar'ı Üstüne Bir</i> Değerlendirme	111

Şiir ve Mikrofon	115
Samuel Butler ve <i>Tüm İnsanlar Gibi</i>	127
Bilimkurgu Üstüne Kişisel Notlar	137
Komik Ama Bayağı Değil	143
<i>Hayvan Çiftliği</i> İçin Yayımlanmamış Önsöz: Basın Özgürlüğü	151
Jack London	165
Jean-Paul Sartre'ın <i>Gizli Oturum</i> 'u Üstüne Bir Değerlendirme	177
Özgürlük ve Mutluluk	181
<i>Katherine Mansfield</i> 'in <i>Toplu Öyküleri</i> Üstüne Bir Değerlendirme	187
Edebiyatın Maliyeti	191
"Dilediğim Gibi", 76	195
<i>Hayvan Çiftliği</i> 'nin Ukraynaca Basımı İçin Önsöz	199
Jean-Paul Sartre'ın <i>Yahudi Sorunu</i> Üstüne Bir Değerlendirme	205

JOHN GALSWORTHY

“1867’de doğdu. Harrow Lisesi ve Oxford Üniversitesi’nde okudu. Hukuk kariyeri için biçilmiş kaftandı fakat edebiyatı hukuka tercih ederek mesleğe hiç başlamadı bile.” Nice parlak ve düzeyli İngiliz yazarının hikâyesi böyle özetlenebilir. Bu kariyerlerin olağan ürünlerini veciz kısa öykülerde, İspanyol ressamı veya İtalyan barok mimarisi hakkındaki yazılarda bulabiliriz.

Oysa John Galsworthy bambaşka türden bir yazar. Onda centilmen-edebiyatçılardaki özelliklerin hiçbiri görülmez. Sanattansa çağının ve ülkesinin acımasızlıkları, adaletsizlikleri ve ahmaklıklarıyla meşgul olması onun aynı zamanda hem güçlü hem de zayıf yanı. Yirmi beş kadar oyunun ve yirmi beş de romanın, ayrıca kısa öykülerin yazarı olarak onu daha ziyade bir ahlakçı ve toplum felsefecisi diye niteleyebiliriz. *Üst orta sınıf* (İngiltere’ye en çok yasa yapıcı, hukukçu ve kara ya da deniz subayının yanı sıra sanat meraklısı ve *küçük şairler*’ini de veren zengin burjuva sınıfı) içinde doğan Galsworthy özellikle bu sınıfı saldırılarının hedefi yapmıştır. Gerçekten de yazdığı her şeyde aynı izlek –zevk ve kültür yoksunu, tuzu kuru İngilizlerle yaradılış bakımından daha yumuşak, daha duyarlı ve maçoluğu daha az olan şeyler arasındaki çatışmalar– bulunur. Hikâye anlatmakla nadiren yetinir o.

Önce romanlarına bakalım. Eserlerinin geneli içinde en başarısız olanlar bunlardır ama bu, görece üstünlüklerini ve zaaflarını kolayca değerlendiremeyeceğimiz anlamına gelmez. En kayda değer romanı şüphesiz *The Man of Property* (Mülk Sahibi Adam) ve buna, aynı roman dizisinin devamını getiren *The White Monkey* (Beyaz Maymun), *In Chancery* (Yüksek Mahkeme) ve diğerlerini ekleyebiliriz. *The Man of Property*, üst orta sınıf bir İngiliz ailesi olan Forsyte'ların incelikle çizilmiş bir portresidir. Hukukçu, bankacı ve işinsanı olan ve servetlerinin istikrarla büyümesini izleyen Forsyte'ların hepsi de muazzam zengindir. Bu insanların en dikkat çeken özelliği, mal mülk dışında bir konuyla ilgilenemeyecek, ama bunu da kabul edemeyecek noktaya gelmiş olmalarıdır. Yalnızca toprak, evler, demiryolları veya hayvanlar değil, insanlar bile onların gözünde sahip olunacak birer nesnedir. Hayattaki tek kaygıları mülk edinmek ve mülklerini korumaktan ibarettir.

Bu aileye başka bir dünyadan, düşman cephesinden bir kadın girer; mal mülk algısından yoksun bir kadın. Forsyte'lardan biri onunla evlenir. Adam için karısı, her şeyde olduğu üzere, bir eşyadan farksızdır. Ona iyi davranır ama sonuçta bir köpek veya at gibi esir tutar; kadın bir başkasına âşık olduğunda da kocalık "hak"larını şiddetle uygular. Adam yaptıklarında haklı olduğunu düşünür (çünkü yasaldır) ve son günlerine kadar da karısının ona niçin kırgın olduğunu ve nihayetinde onu niçin terk ettiğini anlayamaz. Kadın Forsyte ailesi üstünde tuhaf ve rahatsız edici bir etki yapar; güzelliği erkeklerin sahiplenici içgüdülerini uyarır ama onu anlamaktan âciz oldukları için tek düşünebildikleri, ahlaksız bir kadın olduğudur. Dünyalarına ait tüm yasaların çöküşünü temsil eder kadın.

Yazarın farklı konularla ilgili öbür romanları da aynı

ruha sahiptir. Hepsinde İngiliz karakterinin kendinden daha zayıf ve duyarlı bir şey karşısındaki duyarsız, maço, zorba, doymak bilmez yanını görürüz. Bu orta sınıf İngiliz erkeklerini –mülk sahiplerini, yargıçları, polisleri, askerleri– güçlü kuvvetli birer karakter olarak izleyebiliriz ve onların karşısında da sanatçılar, düşünürler, “düşkün” kadınlar, suçlular, zayıf erkekler yer alır. Güçlülerin zayıflar üstünde kurdukları baskı her yeredir.

The Country House (Kır Evi) ve *The Freelands'te* (Özgür Topraklar) İngiltere'deki toprak ve tarım meselesi ele alınır. Aynı konunun daha sert bir dille hicvedilmesini *The Island Pharisees'te* (Adalı Riyakârlar) görürüz. *Beyond'da* (Ötesi) yabancı bir sanatçıyla evli olan idealist, cömert ama aptal bir İngiliz kadını işlenir. Sanatçı koca hoş ve duyarlı ama asabi bir adamdır. Karı-koca birbirlerini anlamamaktan büyük ıstırap duyarlar. *Fraternity'de* (Kardeşlik) kültürlü ve uygar görünmek için helak olan bir grup üst orta sınıf mensubuyla birlikte onların gelişmişlik düzeyini yüksekte tutmak için gerekli olan işçi sınıfının suiistimal edilmiş oğulları karşımıza çıkar. Varsıllarla yoksullar, zalimlerle mazlumlar arasındaki ayrımı her yerde buluruz.

John Galsworthy zalimlere birey olarak saldırma hatasına düşmez. Onun hedefi, zulmü mümkün kılan düzen ve zihinsel alışkanlıklardır. Tarafsız duruşunu koruyarak ucuz yergiden uzak durur. Fakat saldırılarında belli bir öfke, insanların gaddarlığına karşı saklama ihtiyacı duymadığı bir nefret görülür. Yazdıklarında takdire değer, yorulmak nedir bilmeyen bir fanatiklik sezilir.

Bunlar belki John Galsworthy'nin romanları için söylenebilecek en iyi şeyler. Onları ahlaki ve sosyolojik incelemeler olarak beğenebiliriz fakat roman olarak yine de ikinci sınıflar. Eskinin ve günümüzün en iyi İngiliz romanlarıyla kıyaslanamazlar. Olay örgüsü cılız; genelde

yapay şekilde kurulmuş, gerçeğe yaklaşma kaygısından yoksun “durum”lar var yalnızca. Bireyden ziyade daima tip olan kişiler baştan savma ve inandırıcılıktan uzak. Karakterlerden hiçbiri düzgünce geliştirilmemiş; hepsi baştan sona aynı. En çok üstünde durulması gereken diyaloglar şaşmazcasına zayıf. Mizah anlayışı da maalesef yok.

Yine de didaktik romanın –doğruca öykü anlatmaktan ziyade çağdaş hayatın bir tablosunu çizmeyi ve onu eleştirmeyi amaçlayan romanın– İngiltere’de kısa süreli ve utanç verici bir saltanatı olduğunu belirtmemiz gerek. Sanatçıdan yalnızca veya ağırlıklı olarak ahlakçılığı talep eden geleneğin genç İngiliz yazarları arasında geçerliliğini yitirdiğini söyleyebiliriz. Birkaç yıl varlığını sürdüren bu gelenek İngiltere’ye Bernard Shaw, H.G. Wells ve Galsworthy’yle birlikte birkaç kişiyi daha kazandırsa da hiçbir zaman birinci sınıf eserler vermedi. Yirmi yıl önce beğenilmiş olmasına rağmen Galsworthy’nin romanları kalıcı olmadı ve şimdi de bezdirici bir biçimde “köhnemiş” görünüyorlar. Dolayısıyla bir zamanlar *Anna Karenina*’ya benzetilen *The Man of Property*’nin vadinin boş çıktığını söylemek durumundayız. Bugün Avrupa’da kimsenin o iki romanı kıyaslayabileceğini düşünebiliyor musunuz?

Üstelik Galsworthy’nin romanları yalnızca tarihsel yanlarıyla ve birer toplumsal eleştiri olarak değerlendirilse bile sınavı geçemez. Mizah anlayışının olmayışı, hiç şaşmayan karamsar bakış açısı, kadınlara karşı takınılan saçma ve modası geçmiş tutum –kısacası eserlerdeki duygusallık– onları boğucu kılıyor. Özetle, sahici ve inandırıcı bir hayatın tablosunu göremiyoruz. Gerçi romanlar samimi, ayrıca beğeniye veya insanca duygulara da hiçbir zaman ters değil fakat onları kalıcı yapacak hamurdan da yoksunlar.

Galsworthy’nin romanlarından oyunlarına ve kısa

öykülerine geçtiğimizdeyse onu övmek kolaylaşır. Sahnedeki belli başlı hataları –hep göze çarpan propagandası ve gerçekdışı oluşu– daha az rahatsız eder. Yaptığı propaganda tiyatrodaki uygunsuz değildir ve gerçekdışılık da oyunculuk sayesinde pek fark edilmez. Oyunları güzel kurulmuştur; yazar tiyatro tekniğinde ustadır. Romanlarında zayıf kalan diyaloglar burada akıcılığa ve inandırıcılığa kavuşur. Ahlaki kaygılar hiçbir zaman gizlenmese bile Shaw’dakine benzer usandırıcı söylevlerden uzaktır. Galsworthy’nin yazdıklarının temelini oluşturan zayıflarla güçlüler, duyarlılarla duyarsızlar arasındaki çatışma dram türüne hakkını verir ve ortaya canlı, güçlü oyunlar çıkarır.

Oyunlarının en ünlüsü ve şüphesiz en iyisi *Justice*’tir (Adalet). Burada zayıf ve duyarlı genç bir kâtibin sevdiği kadınla kaçmak için zimmetine bir miktar para geçirmesini görürüz. Adam yakalanır ve dört yıl hapse mahkûm olur. Yazar İngiliz ceza sisteminin gaddarlığı karşısında çekilen çileyi anlatır. Yargıç, hapishane müdürü, hatta zimmetine parasını geçirdiği mağdur bile onun zarar görmesini istemezler, hepsi ona acır fakat adam topluma karşı suç işlemiştir ve kendisine bunun sonuçlarıyla yüzleşmesi gerektiği söylenir. Hapisten çıktığında artık ömür boyu yaftalanmıştır. Yaptığı yanlışın cezasını çektiği halde bunun ona faydası olmaz. Sonunda canına kıyar. Oyundaki iyi tasarlanmış cezaevi sahneleri, menfur tecrit işkencesi karşısında yazarın nefretini açıkça sergiler. Diyalogun olmadığı bir sahne çok çarpıcıdır; burada hükümlü sırf hapishanenin korkunç sessizliğini bozmak için hücre kapısını deliler gibi döver.

Galsworthy’nin neredeyse tüm oyunları toplumsal temalara sahiptir. *The Pigeon*’da (Güvercin) toplumun ona sunduğu alçaltıcı işi yapmayı reddeden, kölelikten tek kurtuluş çaresini fahişelikte gören kültürlü, genç bir

kadınla karşılaşırız. Fakat gerçeklikle yüz yüze gelince kadın kendini Thames Nehri'ne atar; polis onu kurtarıncada da intihara teşebbüsten gözaltına alınır. *The Silver Box* (Gümüş Kutu) ve *The Eldest Son*'da (En Büyük Oğul), benzer şartlarda zengin ve yoksullara nasıl farklı muamele edildiğini görürüz. *The Silver Box*'ta "iyi bir aileden gelen genç adam" bir fahişenin para çantasını çalar; sarhoş olduğu bir sırada yaptığı hırsızlığın farkında değildir. Yine sarhoş ve yine yaptığıının farkında olmayan yoksul bir hergeleyle bir zenginin babasının evinden gümüş bir sigara tabakası çalar. İki kişi de gözaltına alınır. "İyi aileden gelen genç adam" şampanyayı fazla kaçırıp kafayı bulduğunu açıklayınca birer gülümseme ve uyarıyla serbest bırakılır. Yoksul olan da sarhoş olduğunu açıklar ve yaptığı hırsızlığa bunu sebep gösterir. Ona bunun değil mazeret olmak, suçunu daha da ağırlaştıracağını söyler ve cezaevine gönderirler. *The Eldest Son*'da, son derece katı ahlak ilkelerine sahip zengin bir toprak sahibi, oğlunun bir hizmetçiden çocuğu olduğu için ansızın onunla evlenmesine tanıklık etmek zorunda kalır. Adamın ahlaka olan saygısı, alt sınıftan biriyle evliliğin düşüncesi karşısında bir anda buhar olur. Yazarın bilinen bir başka oyunu *Strife* (Mücadele) da bir fabrikadaki büyük bir grevi anlatır. Zorlu, ama nihayetinde başarısızlığa uğrayan kavganın gelişiminde Zola'nın *Germinal*'iyle benzerlikler bulunur.

Oyunların genelde olumlu karşılandığını –bu da tiyatro yazarı olarak John Galsworthy'nin teknik becerisine bir övgüdür– belirtmemiz gerek. İngiltere'de çoğu oyunun galiz saçmalıklardan geçilmediği bir zamanda hem popüler hem de ciddi oyunlar çıkarabilen bir yazara tam hakkını verebilmeliyiz. Nitekim *Justice* ve *Escape*'in düzeyli İngiliz kamuoyunda hatırı sayılır bir yankı uyanırdığına şüphe yok.

Ütopya yaratıcılarının neredeyse hepsi dış ağrısı çeken ve o yüzden mutluluğu dış ağrısı çekmemekle bir tutan kimselere benzer. Onlar değerini sürekli olmamasından alan bir şeyin sonsuz devamını sağlayarak kusursuz bir toplum var etmek isterler. Oysa insanlığın belli çizgilerde hareket etmesi gerektiğini, ana stratejinin belirlenmiş olduğunu, ama ayrıntılı kehanetlerin bizim işimiz olmadığını söylemek daha akıllıca olurdu.

George Orwell'in 1929-1948 yılları arasında *Tribune* dergisi için kaleme aldığı "Dilediğim Gibi" başlıklı köşesi dahil olmak üzere, farklı dergi ve gazetelerde yayımlanan edebiyat yazılarını derleyen *Edebiyat Üzerine*, yazarın kültür-sanat üzerine düşüncelerinin yıllar içerisinde nasıl geliştiğini göstermekle kalmıyor, aynı zamanda iki savaş arasında Avrupa'nın düşünsel hayatında meydana gelen cereyanları da gözler önüne seriyor.

Orwell'in ülkesindeki okuryazarlık kültürü, dönemin ideolojilerinin edebiyata olan etkisi, toplumsal hayatta yazarın varlığına dair fikirlerinin; Jean-Paul Sartre, Arthur Koestler, Jack London ve Rudyard Kipling gibi çağdaşları hakkındaki yorumlarının, *1984* ve *Hayvan Çiftliği* gibi kitapların düşünsel temelini oluşturan yazılarının bir araya geldiği bu kitap, Orwell'in dönemini edebiyat ve edebiyatı dönemi üzerinden düşünen güçlü bir eleştirmen olduğunu da kanıtlıyor.

#kurgudışı #eleştirir #ideoloji #düşünce #edebiyat #roman #edebiyatyazıları

